

KASBIY O‘ZINI ANGLASH VA KOPERATIVLIKNING PEDAGOGIK ASOSLARI

ADPI p.f.f.d (PhD) katta o‘qituvchisi

Qurbonova Feruza Maxamatjon qizi

***Annotatsiya:** Ushbu maqola talabalarda kasbiy rivojlanish jarayonining pedagogik asoslari va kasbiy o‘zlikni anglash, tahlil qilish, uning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash hamda pedagogik yondashuv asosida samarali rivojlantirish yo‘llarini ko‘rsatishga qaratilgan. Talabalarda kasbiy rivojlanishining ijtimoiy pedagogik muhitning o‘rni va ahamiyati haqida so‘z yuritiladi. Talabalarida kasbiy rivojlanishining usullari tavsifi berilgan.*

***Kalit so‘zlar:** kasbiy rivojlanish, ijtimoiy muhit, professional kompetensiyalar, shaxsiy va kasbiy rivojlanish, pedagogik muhit, oliy ta’lim.*

“Identifikatsiya” tushunchasi ilk bor o‘tgan asrning 1897-yillarda psixologik tadqiqotlarda qo‘llanilgan. Dastlab mazkur fenomen bo‘yicha ilg‘or g‘oyalar Z.Freyd[1; 248 –b.]. tomonidan qo‘llanilgan. Muallif o‘z qarashlarida, Kasbiy moslashuv (moslashuvchan) kuchi kim va qachon identifikatsiya obyekti sifatida tanlanganiga qarab sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Hayotning bir bosqichida ijtimoiylashuvni kuchaytiradigan identifikatsiya uni boshqa bosqichda kamaytirishi mumkin” [2; 288 –b.]. deb ta’riflagan. Biroq bu ta’riflar kasbiy identifikatsiya tushunchasi mohiyatini aniq tushuntirish uchun yetarli emas deb hisoblaymiz. Z.Freydning ilmiy tadqiqotlaridan shuni bilishimiz mumkinki, talabalarda kasbiy identifikatsiyaning rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan bevosita bog‘liq deb ta’kidlaydi.

Kasbiy o‘zini anglash (professional self-awareness) — bu shaxsning o‘zini tanlagan kasb bilan bog‘lay olish, o‘z imkoniyatlarini shu kasb kontekstida baholay bilish, kasbiy maqsadlar va motivlarni aniqlab olish jarayonidir. Bu tushuncha kasbiy identifikatsiyaning markaziy tarkibiy qismi hisoblanadi. Psixologik jihatdan bu jarayon — shaxsiyat taraqqiyotining muhim bosqichi bo‘lib, o‘z-o‘zini anglash, qaror qabul qilish, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish kabi psixologik funksiyalar bilan bevosita bog‘liq.

Kasbiy o‘zini anglash — bu: “Men qanday shaxsman?”, “Qaysi kasb menga mos?”, “Bu kasbda o‘z imkoniyatlarimni qanday amalga oshiraman?” kabi savollarga javob topish jarayoni orqali shakllanadi. Bu jarayon orqali shaxs o‘zining: kasbiy qiziqishlari, maqsadlari, kompetensiyalari, ijtimoiy rol va vazifalarini anglaydi.

Psixologiya fanida bu holat “**O‘zlik konsepsiyasi**” (self-concept) bilan bog‘liq tarzda izohlanadi.

Kasbiy identifikatsiya va shaxsiy o‘zlik - Shaxs o‘z kasbiy yo‘nalishini tanlay boshlaganida, u o‘zining “shaxsiy o‘zligini” (personal identity) “kasbiy o‘zlik” (professional identity) bilan uyg‘unlashtirishga harakat qiladi. Bu holat kasbiy identifikatsiya deb yuritiladi. U quyidagi psixologik asoslarda shakllanadi:

Kognitiv asoslar: Shaxsning kasb haqidagi bilimlari, tasavvurlari va baholari orqali o‘zini bu kasbga mos deb bilish darajasi. Bu jihatlar kasbga nisbatan ijobiy yoki salbiy munosabatni shakllantiradi.

Emotsional asoslar: Kasbga bo‘lgan hissiy bog‘lanish, ishtiyoq, qoniqish darajasi. Agar kasbiy faoliyat shaxsda emotsional qoniqish uyg‘otsa — identifikatsiya mustahkam bo‘ladi.

Motivatsion asoslar: Ichki ehtiyojlar, qadriyatlar va maqsadlar orqali kasbni ongli tanlash. Ichki motivatsiya — kasbiy identifikatsiyaning eng barqaror manbai hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, kasbiy identifikatsiya — bu shaxsning o‘zligini anglashning kasbiy kontekstda ifodalanishi bo‘lib, u psixologik jihatdan ongli tanlov, motivatsiya, emotsional bog‘lanish, ijtimoiy ta’sirlar va o‘zlik bilan uyg‘unlashuv asosida shakllanadi. Talabalik davrida ushbu jarayonni chuqur anglash va boshqarish — kelajakdagi ijtimoiy-moddiy barqarorlik va shaxsiy o‘sish uchun muhim zamin yaratadi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatga samarali tayyorgarlikni amalga oshirish, talabalarni koperatsion (hamkorlik) yondashuv orqali kasbiy bilim va ko‘nikmalarni muvaffaqiyatli o‘zlashtirishdagi asosiy omil kasbiy sifatlarni rivojlantirish masalasi tadqiqot doirasidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Odatda bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga

moslashtirishda ularning ob'ektiv imkoniyatlaridan kelib chiqib yondashish, tanlangan kasb va faoliyat talablariga shaxs imkoniyatlarining identifikatsiyalashuvi maqsadga muvofiq sanaladi. Shu boisdan ham, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy moslashtirishda masalaning mazkur jihatlarini nazariy asoslash va bo'lajak mutaxassislarning kasbiy imkoniyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Freud, quoted by Angela Richards "Editor's Note", *On etapsychology* (Penguin Freud Library 11, 1897) p. 248
2. [Фрейд З.](#) «Я» и «Оно» = Das Ich und das Es (1923). — [Азбука](#), 2008. — 288 с. — 7000 экз. — [ISBN 978-5-91181-292-8](#).
3. Povarenkov, P. Psixologik xususiyatlar professional identifikatsiya. Identifikatsiya inqirozi va fuqarolik jamiyatini hakllantirish muammolari / P. Povarenkov // Ilmiy ishlar to'plami. – Yaroslavl: YaGPU, 2003. – S. 154–163.
4. Zeer, ha. F. (2003) Psixologiya kasbi: ucheb. posobie dlya studentov vuzov. 2-nashr. Moskva: Akademik loyiha; Ekaterinburg: Biznes kitob. 336 b.
5. Perinskaya, N.A. (2008) Professional ijtimoiy sotsializatsiya. In: Sotsiologiya yoshlar. EnciklopediX cheskij slovar'/ed. tomonidan Yu. A. Zubok va VI Chuprov. Moskva, Akademiya. 606 b. S. 447.